קדושים ב

א. בנוגע דעם ציווי פון „מדות ומשקלות" (בפרשתנו[1]) — ביי וועלכן די תורה זאגט „(לא תעשו עול במשפט במדה גו' מאזני צדק גו') אני ה"א אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים" — ברענגט דער רמב"ם[2] (פון תורת כהנים[3]): וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים שהיא תחילת הציווי. וכל המקבל עליו מצות מדות הרי זה מודה ביציאת מצרים שהיא גרמה לכל הצוויין.

וואס איז די שייכות פון „מצות מדות" דוקא צו יציאת מצרים?

איז מבאר דער מגיד משנה[4] אז „השוקל במדה חסירה הוא כעובר עבירה בסתר . . שהוא כופר בהשגחה[5] . . ויצי"מ היו בה מופתים מחודשים והם מורים על החדש ועל ההשגחה".

מען דארף אבער פארשטיין: אויך גניבה איז „כעובר עבירה בסתר . . שהוא כופר בהשגחה", וכמפורש בחז"ל[6] אז דער חומר פון גניבה לגבי גזילה איז מצד דעם וואס „בביכול עשה עין של מטה כאילו אינה רואה ואוזן כו' אינה שומעת" — און אעפ"כ שטייט ניט ביי כללות איסור גניבה אז „הכופר ב(מצות) גניבה ככופר ביציאת מצרים";

ועד"ז כללות איסור אונאה [וואס אויך „מצות מדות" ווערט „נכלל[7] בכלל לא[8] תונו איש את עמיתו"] איז תוכנו וואס מען נאַרט אַפ דעם צווייטן, ובמילא איז עס (פונקט ווי „מצות מדות") „כעובר עבירה בסתר . . שהוא כופר בהשגחה"[9]. ועד"ז ביי נאך כו"כ מצות וועלכע זיינען עבירות בסתר[10] —

---

1) יט, להּ-לו.

2) הל' גניבה ספ"ז. נעתק בטור חו"מ סרל"א, ובשו"ע שם (סי"ט) בקיצור לשון. — אבל בשו"ע אדה"ז חו"מ הל' מדות ומשקלות כו' השמיטו (אף שמביא (שם סט"ז) „קשה עונשן של מדות כו'", שהובא בתחילת ההלכה ברמב"ם כאן) — אבל בריש הל' רבית (סעיף ב) הביא (מתו"כ בהר כה, לח. רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ז. טושו"ע יו"ד סק"ס ס"ב) ד„כל המלוה ברבית כאילו כופר . . וביצי"מ". ואכ"מ.

3) פרשתנו שם [אלא שבתו"כ מקדים „על תנאי כך הוצאתי אתכם . . שתקבלו עליכם מצות מדות" (ובקרבן אהרן שם מפרש שזהו הטעם ד„כל הכופר במצות מדות כופר ביצי"מ". ע"ש) — והטעם שהשמיטו הרמב"ם (אף שהביאו בסהמ"צ שלו מ"ע רח) י"ל כי ענין זה („על תנאי כך הוצאתי אתכם") מצינו בעוד כו"כ מצות, ואינו ענין מיוחד ל„מצות מדות". וראה תו"כ שמיני שבהערה 11. לקמן הערה 14].

4) ונעתק בב"י לטחו"מ שם. וראה גם פרישה שם. סמ"ע לשו"ע שם סקל"ה. ועוד.

5) ראה גם כלי יקר תצא כה, יג. ועוד.

6) ב"ק עט, ב.

7) ל' החינוך מצוה רנט. ולהעיר שבטושו"ע נכללו „מצות מדות" בהלכות אונאה ומקח טעות (משא"כ ברמב"ם שנכללו בהל' גניבה•, ואונאה כו' — בהל' מכירה).

8) בהר כה, יז.

9) שלכן נאמר שם „ויראת מאלקיך", כפרש"י שם.

10) וראה ב"מ סא, ב: למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית (וראה הערה הבאה) . . גבי

•) וראה רמב"ם שם ה"ב: שהמודד . . גונב (ובחינוך מצוה רנח מוסיף „בלי ספק". ובשו"ע אדה"ז חו"מ שם סוס"ב „גונב ממש"). וראה קרית ספר (להמב"ט) לרמב"ם שם. מנ"ח מצוה רנח סק"ג. ועוד. ואכ"מ.

והדרא קושיא לדוכתא: וואָס איז דער ענין מיוחד פון מצות מדות, וואָס דוקא ביי איר[11] ווערט געזאָגט „הכופר במצות מדות ככופר ביצי״מ״?

ב. אויך דאַרף מען פאַרשטיין לשון הרמב״ם — „וכל הכופר במצות מדות ככופר ביצי״מ שהיא תחילת[12] הצווי וכל המקבל כו׳ מודה ביצי״מ שהיא גרמה[12] לכל הצוויין״:

אָט די ווערטער („שהיא תחילת הצווי״, „שהיא גרמה לכל הצוויין״) שטייען ניט אין תו״כ (מקור הרמב״ם), זיי זיינען אַ הוספה של הרמב״ם.

איז תמוה לכאורה: צי דעו דאַרף דער רמב״ם מחדש זיין אַז די גרויסקייט פון יציאת מצרים באַשטייט „שהיא תחילת הצווי . . היא גרמה לכל הצוויין״?! דער רמב״ם האָט געקאָנט זאָגן בלויז (ווי אין תו״כ) „ככופר ביציאת מצרים״: „מודה ביצי״מ״?

ולאידך, יצי״מ האָט אויפגעטאָן כו״כ ענינים כלליים, און דאָ קלייבט אויס דער רמב״ם דוקא אָט דעם ענין — וואָס יצי״מ איז „תחילת הצווי״, „גרמה לכל הצוויין״.

מפרשים[13] זאָגן, אַז דאָס וואָס „הכופר במדות . . חשבינן לי׳ ככופר ביצי״מ״ איז „מטעם שהיא תחלת כל הציוים וכל המצות שצוה לנו ה׳ מסתעפים מיצי״מ וא״כ זה הכופר במדות שהוא סעיף מיצי״מ ככופר בה״.

אָבער לכאורה איז דאָס אַ דוחק, ווייל דער זעלבער ענין (וואָס „מדות״ איז אַ „סעיף מיציאת מצרים״) איז דאָ ביי יעדן ציווי פון תורה[14].

ג. ויש לומר הביאור בזה:

די גמרא[15] זאָגט אַז דער „לאו דכתב רחמנא במשקלות״ (כאָטש אַז „גזל[16] מעליא הוא״) טוט אויף — „לעבור עליו משעת עשיי״. און ווי דער רמב״ם[17] פסק׳נט „כל מי שמשהה בביתו . . מדה חסרה . . עובר בל״ת״, ועד״ז ביי דער מ״ע זאָגט דער רמב״ם[18] „מ״ע לצדק

ציצית . . במשקלות אמר הקב״ה אני הוא שהבחנתי כו׳ (וכן הוא שם בנוגע לשרצים). ולהעיר ג׳׳כ מסוג המצות שהן דבר המסור ללב ונאמר בהם „ויראת מאלקיך״ (רש״י פרשתנו יט, יד. שם, לב. בהר שם. ועוד). ועוד. — וראה גבורת ה׳ להמהר״ל פמ״ה.

11) ועד״ז ברבית (נסמן בהערה 2). ואכ״מ. — ולהעיר מתו״כ שמיני (יא, מה) „וכל הכופר בעול מצות כופר ביצי״מ״ (אף שמדובר שם בשרצים).

12) ראה פרישה שם הטעם להשינוי בל׳ הרמב״ם („תחילת הצווי״, „היא גרמה לכל הצוויין״). וכן — מתחיל „ככופר״* ומסיים „מודה״**. ואכ״מ.

13) פרישה שם (אלא שאין כוונתו בזה לתרץ יתור ל׳ הרמב״ם כ״א השינוי בל׳ הרמב״ם, כבהערה הקודמת). וראה קרבן אהרן שבהערה 3.

14) וכמרומז גם בזה שהתחלת עשה״ד, שהם שורש כל התומ״צ, הוא אנכי ה״א אשר הוצאתיך מארמ״צ.

15) ב״מ שם בריש העמוד.

16) ב״מ שם. וראה מגיד משנה לרמב״ם שם ה״ב. וראה הנסמן בשוה״ג להערה 7.

17) שם ה״ג. ובמ״מ שם — שנלמד מגמ׳ הנ״ל „לעבור עליו משעת עשיי״ (וכ״ה בשו״ע אדה״ז חו״מ שם ס״ג ובמ״מ שעל הגליון).

ובמנ״ח שם (סק״ג) הקשה שלכאורה „שני ענינים הם, עשי׳ עוברים משם אחד ושהיי׳ עוברים משם אחר״. ע״ש. ושקו״ט בזה באחרונים. ואכ״מ.

18) שם רפ״ח*. וראה ב״ח לטור חו״מ שם בריש הסימן.

---

*) אבל בתו״כ שם „כופר״. וראה ילקוט שנויי נוסחאות ברמב״ם הוצאת פרענקל.

**) ובקרית ספר „כמודה״.

*) ועפ״ז מ״ש הרמב״ם בהמשך לזה „וכן במדת

המאזנים כו' יפה יפה ולדקדק בחשבונן בשעת עשייתן" — דער איסור פון מדות ומשקלות חסרות, איז ניט מתחיל פון חסרון ממון של חבירו, נאָר גלייך ביי העשי' (ושהי' בביתו) פון אַ מדה חסירה.

[ועפ"ז איז אויך מובן נאָך אַ חידוש וואָס מען געפינט ביי מדות ומשקלות, ובלשון הרמב"ם[19] — „התורה הקפידה על המדות בכל שהוא" („אע"פ שבשאר גזילות לא הקפידה התורה אלא בפרוטה"[20]) — ווייל דער איסור פון מדות ומשקלות איז ניט (בלויז) דער חסרון ממון של חבירו, נאָר די עצם מציאות פון דער מדה חסירה].

ויש לומר, אַז דער טעם הדבר איז ניט נאָר ווייל פון דער מציאות פון אַ מדה חסירה בבית קען ארויסקומען אַ מכשול[21] (עס קען ברענגען צו אַ חסרון ממון של חבירו), נאָר אויך ווייל די עצם המציאות פון דער מדה חסירה כשלעצמה[22] איז אַן איסור חמור[23].

די הסברה אין דעם:

דער חילוק צווישן מדות ומשקלות און אַנדערע אופני גניבה ואונאה איז:

ביי אַנדערע אופני גניבה ואונאה איז ביים גנב פאַראַן בלויז איין רצון, ער טוט אַ פעולה דורך וועלכער ער נעמט צו ממונו של חבירו;

משא"כ ביי מדות ומשקלות זיינען דאָ צוויי תנועות (הפכיות): די עצם זאָך וואָס ער איז מודד ושוקל לחבירו איז אַן אויסדרוק פון אַ הנהגה של רעכענען זיך מיט חבירו, ער טוט אַ פעולה וואָס באַווייזט אַ רצון אויף ניט צו באַעוולה'ן את חבירו[24]; וביחד עם זה,

---

19) שם פ"ח ה"ז. הובא בשו"ע אדה"ז שם סוס"א. שם ריש סעיף ב'.

20) ל' החינוך שם. וכ"ה גם בטור חו"מ שם. וראה השקו"ט במנ"ח שם סק"ב (ומסיק דפחות משוה פרוטה אינו אסור אלא משום ח"ש. אבל פשטות הלשון „התורה הקפידה . . בכל שהוא" משמע דזהו השיעור. וראה גם ב"ח לטור שם. ואכ"מ).

21) ראה שו"ע אדה"ז הל' אונאה כו' ס"י „שאסרה התורה להשהות מדה חסרה בביתו . . שלא יבואו לרמות בה" (ועיין קו"א להל' גזילה וגניבה סק"ב — שזוהי כוונת הרמב"ם בפ"ז שם). וראה הערה הבאה.

קרקע צריך לדקדק בחשבון כו" קאי על עשיית המדות. ולהעיר שבשו"ע אדה"ז שם (ס"א) מביאו בהמשך ל„השוקל לחבירו כו' עובר בל"ת" (ומשנה מל' הרמב"ם „במדת הקרקע" וכ' „למדידת הקרקע"). ואכ"מ.

22) במנ"ח (מצוה תרב. וכן בחסדי דוד השלם לתוספתא ב"ב פ"ו, ד) „דהל"ת הוא רק אם משהה כדי לרמות", אבל „לעשות המדה עביט של מימי רגלים" אסור רק מדרבנן מחשש „שמא יבא כו'". וכן מפורש ברשב"ם ב"ב (פט, סע"ב) שהאיסור בעביט כו' אינו מה"ת.

אבל [נוסף לזה שלדעת אדה"ז (שבהערה הקודמת) חשש זה הוא (לדעת הרמב"ם) טעמא דקרא (ובחינוך שם משמע דעביט כו' אסור מה"ת), הנה גם] ברשב"ם אפשר לפרש כוונתו במ"ש „קרא לא אזהר . . אלא כשיתקנה לו ע"מ למוד בהן", שהטעם הוא (לא מפני שאסור רק כש„משהה כדי לרמות", כ"א) מפני שצ"ל על הכלי שם „מדה", (ואסור רק מדרבנן כי „פעמים שרוחצו ומעביר טינופי" — רשב"ם שם).

23) ראה גם בחיי פרשתנו יט, לה (ושם, שהוא דוגמת העונש על מדות הלב הרעות והמחשבה הרעה אע"פ שלא הוציאם לפועל. וראה לקמן בפנים).

ולהעיר ממנ"ח מצוה רנח (סק"ג) „אפשר על העשיי' או השהיי' עוד יותר רע" (מזה „ששקל לחבירו").

24) ולהעיר מכסף הקדשים לשו"ע שם סעיף א

מאַכט ער אַ „מדה חסירה" — אַז די זעלבע פעולת המדידה זאָל בריינגען גניבת ממון חבירו!

און דערפאַר אסר"ט תורה די עצם עשי' (ושהי') פון אַ מדה חסירה (אפילו ווען בפועל ווערט אַ צווייטער ניט באַ־עוולה"ט ווערן עי"ז, כנ"ל) — ווייל דער תוכן פון „מצות מדות" איז — צו שולל זיין אָט די ערמומיות[25] אין דעם אדם כלפי זיך*[25].

ד. לויט דעם ביאור אין דעם חומר פון „מצות מדות" ווען אויך ווערן גלאַ־טיק דער לשון „כל הכופר במצות מדות" — דלכאורה:

לויטן פירוש הנ"ל פון מגיד משנה (אַז „השוקל במדה חסירה . . כופר בהש־גחה") וואָלט לכאורה מער געפאַסט דער לשון „כל שאינו נזהר במצות מדות", אַדער „אינו מקבל עליו" (כהמשך לשון הרמב"ם[26] „וכל המקבל עליו כו' מודה כו") וכיו"ב[27]; ווי פאַסט דער לשון „הכופר במצות מדות", וואָס מיינט (בפשטות) אַז ער לייקנט אין דער מצוה, ד. ה. ער לייקנט אַז דער אויבער־שטער האָט אַנגעזאָגט אויף מדות?

ע"פ הנ"ל יש לפרש דעם לשון „הכופר במצות מדות" — אַז ער לייקנט אין דעם תוכן מיוחד (הנ"ל) פון „מצות מדות". אַוודאי גלויבט ער אַז דער אויבערשטער האָט געאַסרט גניבת ממון חבירו; ער לייקנט אָבער אַז דער אויבערשטער האָט אַנגעזאָגט אויף דער עצם עשי' (ושהי') פון אַ מדה חסירה[28] (אפילו לולא חסרון ממון חבירו) מצד דער ערמה שבלבו.

און אויף דעם זאָגט דער רמב"ם[29] „וכל הכופר במצות מדות ככופר ביציאת מצרים" — ווייל דער ענין פון יציאת מצרים איז — לויט שיטת הרמב"ם — פאַרבונדן דערמיט וואָס דער אויבערשטער איז מעניש אויף ענינים שבין אדם לחבירו ניט נאָר מצד דעם היזק של חבירו, נאָר מצד דעם עצם רוע הלב של המזיק כשלעצמו. כדלקמן.

ה. אין הלכות תשובה[30] רעדט דער רמב"ם באריכות וועגן דעם „עיקר גדול . . עמוד התורה"[31] — „שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה"[31], און איז מבאר אַז דעם אויבערשטנ'ס ידיעה איז ניט מכריח בחירת האדם.

(ע"פ הסמ"ע שם) דחומר האיסור דמדות ומשקלות הוא משום דסמכו אהימנותי'. ע"ש באורך.

25) ולהעיר שמהכתוב (פרשתנו יט, לו) „והין צדק" למדין „שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב" (ב"מ מט, א) — שזהו תוכן „מצות מדות", כבפנים.

*25) ראה בחיי שבהערה 23.

26) ומשנה מלשון התו"כ „שכל המודה במצות מדות".

27) וע"ד ל' הרמב"ם (הל' מלוה ולוה שם) גבי רבית „וכל הלוה ומלוה ברבית כו'" (אף שבתו"כ בהר שם „הכופר במצות רבית").

28) וי"ל ד„מצות מדות" קאי בעיקר על העשה, שהוא „מאזני צדק גו' יהי' לכם" (פרשתנו שם. ועד"ז תצא כה, טו) — ולא פעולת המדידה.

29) ועפ"ז י"ל שזהו החילוק בין שתי הבבות ברמב"ם בהלכה זו — (א) קשה עונשן של מדות כו' בינו לבין חבירו, (ב) וכל הכופר במצות מדות כו': בבא הא' קאי בעיקר על השוקל לחבירו במדה חסרה, החטא כלפי חבירו; ובבא הב' — על „הכופר במצות מדות", עשיית המדה כו', שהו"ע בהאדם עצמו, כבפנים (נוסף ע"ז שהחטא ד„ככופר ביצי"מ" הו"ע בהאדם עצמו).

30) פ"ה־ו.

31) ל' הרמב"ם שם פ"ה ה"ג.

דערנאָך, בהמשך הדברים[32], פרעגט דער רמב"ם: „והלא כתוב בתורה[33] ועבדום וענו אותם הרי גזר על המצריים לעשות רע, וכתיב[34] וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ הרי גזר על ישראל לעבוד כו"ם", און פאָרענטפערט: „שלא גזר על איש פלוני הידוע שיהי' הוא הזונה אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים . . אילו לא רצה לעבוד לא הי' עובד . . וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצירים והמריעים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם" [און דערנאָך פירט ער אויס[35]: „וכבר אמרנו[36] שאין כח באדם לידע היאך ידע הקב"ה דברים העתידין להיות"].

דער ראב"ד[37] איז אויף דעם משיג און זאָגט, אז אויב „יאמר הבורא לזונים למה זנית ואני לא הזכרתיך בשם כדי שתאמר שעליך גזרתי יאמרו לו הזונים ועל מי חלה גזרתך על אותן שלא זנו הנה לא נתקיימה גזרתך". און בנוגע מצרים פאָרענטפערט ער[37] (בתירוץ השני) „כי הבורא אמר וענו אותם והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם כענין שנאמר[38] אני קצפתי מעט והם[39] עזרו לרעה לפיכך נתחייבו".

פון דעם וואָס דער רמב"ם נעמט נ"ט אָן דעם תירוץ פון ראב"ד איז מובן דעת הרמב"ם, אז אלץ וואָס די מצריים האָבן געטאָן איז געווען בכלל גזירת הקב"ה „ועבדום וענו אותם". ובנוגע דער שאלה פון ראב"ד[40] (אז די „זונים" קענען טענה'ן צום אויבערשטן אז דורך זיי „נתקיימה גזרתך") — יש לומר לויט ווי דער אלטער רבי איז מבאר אין אגרת הקודש[41] בנוגע יעדן מזיק וניזק, אז „על הניזק כבר נגזר מן השמים", און דאָס וואָס דער מזיק איז „מתחייב בדיני אדם ובדיני שמים" איז עס „על רוע בחירתו", ווייל „הרבה שלוחים למקום".

ד. ה. אע"פ וואָס לפועל, איז לאחרי ווי דער מזיק האָט בוחר געווען צו מזיק זיין דעם צווייטן, פירט זיך דורך גזירת שמים דורך אים, איז דאָס כלל ניט קיין טעם אויף פטר'ן אים פון אָן עונש, ווייל ער האָט ניט געמוזט זיין דער שליח צו טאָן דעם מעשה ההיזק (והרבה שלוחים למקום), און דערפאָר ווערט ער נענש — „על רוע בחירתו".

---

32) ספ"ו. וראה גם שמונה פרקים להרמב"ם פ"ח.

33) לך טו, יג.

34) וילך לא, טז.

35) ראה לח"מ שם שכוונת הרמב"ם בזה (שאין ידיעתו ית' מכרחת) שגם ע"י ביאור זה מתורצת שאלה זו. וראה לקמן הערה 49.

בכמה אחרונים (הגהות טורי אבן לרמב"ם. אור שמח. ועוד) הקשו דלכאורה אינו דומה לענין הידיעה, כי כאן כבר בא בגזירה, בדיבור לאברהם, וידיעת הנביאים מכרחת.

ויש לתרץ ע"פ דברי הרמב"ם (הל' יסוה"ת פ"י ה"ד. וכן בפיהמ"ש בהקדמה ד"ה והחלק השני בענין הנביא) ד„דברי הפורענות שהנביא אומר" אפשר שלא יתקיימו, לפי „שהקב"ה ארך אפים . . ואפשר שעשו תשובה כו'". וא"כ בנדו"ד, הדיבור לאברהם „ועבדום וענו אותם" אינו מוכרח שיהי' כן בפועל (והוא רק כמו ידיעתו ית' שאינה מכרחת הבחירה), כמשנ"ת בשיחת פסח שני תשד"מ. ואכ"מ.

36) שם ספ"ה. וראה גם שמונה פרקים שם.

37) וראה גם רמב"ן (ובחיי) לך (שם, יד). ועוד.

38) זכרי' א, טו.

39) כ"ה בראב"ד. ובכתוב: והמה.

40) וראה רמב"ן (ובחיי) שם.

41) ר"ס כה (קלח, ב). — וראה גם הגהות היעב"ץ לשמונה פרקים שם.

ועד"ז בעניננו: וויבאַלד אַז גזירת הקב"ה „ועבדום וענו אותם" וואַלט געקענט דורכגעפירט ווערן דורך אַנדערע, איז „כל אחד ואחד מאותן המצירים והמריעים לישראל" נענש געווארן „על רוע בחירתו".

קומט במילא אויס, אַז דער עונש (מכות) אויף די מצריים איז ניט מצד דעם „היזק" וואָס די אידן האָבן פון דעם געליטן

— אויף אידן איז שוין סיי־ווי נגזר געווארן אַז זיי זאָלן דורכגיין דעם עינוי פון „ועבדום וענו אותם" —

נאָר אויף „רוע בחירתם", אויף דער רשעות הלב[42] של המצריים, וואָס זיי האָבן בוחר געווען צו זיין מצירים ליש־ראל (ובמילא איז דורך זיי דורכגעפירט געווארן די גזירה)[43].

ו. ולכאורה יש להוסיף בזה, וב־הקדים:

דער ביאור הנ"ל פון רמב"ם בנוגע דער גזירה פון „ועבדום וענו אותם" איז לכאורה אַ תירוץ מספיק נאָר אויף די מצריים, וויבאַלד אַז יעדער מצרי פרטי האָט געהאַט די ברירה ניט צו מציר זיין אידן און די גזירה וואָלט זיך דורכ־געפירט דורך אַנדערע;

אָבער בנוגע צו פרעה מלך מצרים [וואָס וועגן אים רעדט דער רמב"ם אין אַ פריערדיקער הלכה[44], אַז „חטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו" און דערנאָך איז געווען עונשו „למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו"] — איז ניט שייך ענטפערן אַזוי, ווייל גזירת הקב"ה „ועבדום וענו אותם" האָט געמוזט דורכגעפירט ווערן ע"י דעם מלך המדינה וועלכער זאָל גוזר זיין על עמו צו משעבד זיין אידן[45]. קומט אויס, אַז מצד גזירת „ועבדום וענו אותם" איז פרעה (עכ"פ) געווען מוכרח צו משעבד זיין אידן[46].

מוז מען זאָגן, אַז כאָטש די גזירה האָט זיך געמוזט דורכפירן ע"י פרעה — פון־דעסטוווגן, וויבאַלד אַז פרעה האָט עס געטאָן ניט כדי לקיים גזירת הקב"ה „ועבדום וענו אותם", נאָר מצד זיין רשעות הלב, איז ער נענש געווארן „על רוע בחירתו"[47].

---

42) ולהעיר שגם אופן השעבוד הי' בדוגמא להההערמה שב„מדות" — כמחז"ל (סוטה יא, ריש ע"ב) בפ' „פרך" — „פה רך", „משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה" (רש"י שם). וראה הערה 51.

43) ואף שע"פ אגה"ק הנ"ל גם בכל מזיק וכיו"ב כן הוא (וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 15 ואילך) — אינו דומה למצרים שהיתה גזירה מפורשת ואעפ"כ נענשו כו'.

44) פ"ו ה"ג. וכן בח"פ שם.

45) אלא שהבחירה ביד כאו"א מהמצריים (בתור יחיד) שלא לציית אל פרעה (דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין — קידושין מב, ב. וש"נ).

46) ואין לתרץ מפני שבגזירת בין הבתרים לא נזכר מצרים (וראה הגהות היעב"ץ שם) ובמילא אין הכרח שיתקיים ע"י פרעה מלך מצרים — כי (פרעה הי' מולך בכיפה — מכילתא בשלח יד, ה. ועוד ועיקר) לאחרי שגלו בנ"י לארץ מצרים, הי' מוכרח בזה.

47) ראה גם רמב"ן (ובחיי) לך שם ד„כאשר תצא הגזירה על פי נביא . . והרג אותו לשנאה . . יש עליו העונש כי הוא לחטא נתכוון" (ובהמשך דבריו בנוגע נבוכדנאצר ששמע מהנביאים כו'). — ובתוי"ט אבות (פ"ב מ"ו בסופה) תי' עד"ז קושיית הרמב"ן (שם) על הרמב"ם בנוגע להמצריים, ש„לא פעל ועשה לקיים מאמרו של הקב"ה אלא זדון לבו השיאו לכך". ולהעיר מסוטה ט, ב: כי אזל מיהא בתר ישרות' אזל. וראה לקמן הערה 49.

[וע"ד ווי מ'איז מעניש דעם אדם על רוע בחירתו, כאָטש „הקב"ה יודע כל מה שיהי'"[48], ווייל דאָס וואָס דער מענטש איז בוחר ברע איז ניט מצד ידיעת הקב"ה נאָר מצד זיין בחירה[49].

קומט אויס, אַז בנוגע צו פרעה'ן, וואָס די גזירה פון „ועבדום וענו אותם" איז מלכתחילה געווען אויסגעשטעלט אַז זי זאָל דורכגעפירט ווערן דורך אים, איז זיין עונש כולו[50] פאַרבונדן מיט זיין רשעות הלב[51].

ז. ע"פ הנ"ל בתוכן האיסור פון „מצות מדות", יש לבאר פאַרוואָס דער רמב"ם קלייבט אויס דוקא דעם ענין אין יצי"מ „שהיא תחילת הצווי" — ווייל דערמיט דייטעט ער אַן דעם חומר מיוחד פון „מצות מדות" לגבי אַנדערע איסורי גניבה וכו':

דער טעם הדבר וואָס די תורה אסר"ט במיוחד די עצם עשי' (ושהיית) פון אַ מדה חסירה — איז ווייל די ערמה בלבו של אדם איז דער שורש והתחלה פון אַלע אַנדערע עניני גניבה.

די התחלה פון גניבה ואונאה איז בזה, וואָס איידער ער איז אַראָפגעפאַלן עד כדי כך צו וועלן גנב'נען ביים צווייטן, וויל ער נאָר מודד ושוקל זיין לחבירו מיט אַ חשבון — נאָר (אַן דיוק) ער מישט אַריין ניט ערלעכקייט, צו מודד זיין מיט אַ מדה חסירה. און דערנאָך איז ער יורד מדחי אל דחי ביז צו אונאה וגניבה, ביי וועלכע ס'איז מלכתחילה פאַראַן בלויז איין רצון — צונעמען ממון חבירו שלא כדין.

און דערפאַר, פאַרגלייכנדיק „מצות מדות" מיט „יציאת מצרים" (מצד דער נקודה משותפת בהם, כנ"ל סעיף ד־ה), איז דער רמב"ם מדגיש דעם ענין אין יצי"מ „שהיא תחילת הצווי", צו אַרויס־ברענגען ווי דאָ רעדט זיך וועגן ענינים וועלכע זיינען „תחלה"; מצות מדות וואָס איז די „תחלה" פון די ציווים פון גניבה ואונאה, האָט אין זיך די זעלבע „תכונה" פון „תחלת הציווי" דכל התורה — יציאת מצרים.

ח. בעומק יותר (וע"ד המוסר) יש להוסיף, אַז „תחילת הצווי" — דער יסוד פון כל התורה כולה — איז פאַרבונדן מיט דער זהירות אין „מצות מדות".

און ווי ס'איז אויך מרומז בדברי המדרש[52] אַז „על עון זה (בשביל משקלות) בא עמלק" [ווי מ'לערנט עס אָפ דערפון וואָס די תורה איז מסמיך (בפ' תצא) פרשת עמלק צו פרשת משקלות („לא[53] יהי' לך גו' אבן ואבן גו' איפה ואיפה גו")] — וואָס עמלק איז געקומען „בדרך בצאתכם ממצרים"[54],

---

48) ל' הרמב"ם פ"ה שם.

49) וי"ל שלכן מוסיף הרמב"ם (בסופו) „וכבר אמרנו שאין כח באדם כו'", שכוונתו (כפי' הלח"מ כנ"ל הערה 35) שזהו עוד תי' על שאלה זו — כדי לתרץ השאלה בנוגע לפרעה.

50) משא"כ בנוגע לכאו"א מהמצריים, שעכ"פ זה שבנ"י ניזוקו על ידו (דוקא), הוא (רק) מצד בחירתו.

51) ולהעיר שגם בנוגע לפרעה מצינו „ערמה" כמו ב„מדות" — כמחז"ל (סוטה יא, א) „הביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצווארו וכאו"א מישראל שא"ל אסטניס אני א"ל כלום אסטניס אתה יותר מפרעה". ראה לעיל הערה 42.

52) הובא בתוד"ה ואימא — קידושין לג, ב. וראה תנחומא תצא ח. פסיקתא דר"כ פ' זכור (ופסיקתא רבתי פ' מני אפרים). פרש"י תצא כה, יז.

53) שם, יג ואילך.

54) שם, יז.

איז די הכנה־טעג צו קבלת התורה, ווייל עמלק איז „ראשית גוים"[55], דער שורש והתחלה פון אַלע עניני התנגדות אויף תורה.

ולכאורה: וואָס איז אַזוי דער „גע־וואָלד" פון עון משקלות, ביז אַז צוליב דעם זאָל זיין „ויבא עמלק"[56]?

איז דערפון גופא מוכח, אַז עון מש־קלות איז נוגע צום קיום פון כל התורה כולה.

ט. די הסברה אין דעם:

אידן זיינען דאָך „בנים אתם לה' אלקיכם"[57], „חלק ה' עמו"[58]. ווי איז מעגלעך אַז דער יצר הרע זאָל קענען איינריידן אַ אידן צו באַגיין אַ חטא? איז דער ענטפער אויף דעם — עון מש־קלות: דער יצר הרע קומט ניט מלכתּחילה צו אַ אידן אַז ער זאָל מורד זיין בהקב"ה, נאָר היום אומר לו[59] כו' — ער פֿרוואוט מאַכן אַ חסרון אין זיין „מדה". ער איז מסכים אַז מען דאַרף זיך פירן (בכללות) מיט אַ „מדה", לויט די מדות והגבלות פון שולחן ערוך; ער טענה'ט אַבער אַז עס מאַכט ניט אויס אויב די מדה זאָל זיין אַ „חסירה" (ובפרט אויב ס'איז בלויז אַ חסר כלשהו).

נאָך מער: ער איז אפילו מסכים אַז דער איד זאָל האָבן אַן „אבן (משקל) שלימה וצדק"[60]; ער טענה'ט אַבער אַז אין צוגאַב צו דער „אבן שלימה", זאָל ער האָבן נאָך אַן אבן ניט קיין שלימה — „אבן ואבן גו' איפה ואיפה גדולה וקטנה"[61]. ער טענה'ט אַז ביי אידן זיינען פאַראַן צוויי „מדות" — בנוגע צו עניני הנשמה, די ענינים רוחניים של האדם, איז דאָרטן טאָקע נוגע אַז די „מדה" זאָל זיין בדיוק לויט די מדות והגבלות פון שו"ע; בשעת אַבער עס האַנדלט זיך וועגן עניני הגוף, די צרכים גשמיים של האדם — דאָרטן מעג מען צופאַסן די „מדה", אַז זי זאָל זיין בהתאם מיט די „מדות" פון דרכי העולם,

ביז אַז כנ"ל, „(היום אומר לו עשה כך כו' עד ש)אומר לו עבוד ע"ז".

און דערפאַר איז עון משקלות פאַר־בונדן מיט „ויבא עמלק"[62] — ווייל תחילת „ביאתו" של (קליפת) עמלק אין אַ אידן איז ניט אַ תנועה פון מרידה גלוי נגד ה', נאָר וואָס ער וואַרפט אַריין ספיקות — עמלק בגימטריא ספק[63] [וכ־מרומז אין דעם וואָס „ויבא עמלק" איז געווען פאַרבונדן מיטן חטא פון אידן — „נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין"[64], אַן ענין של ספק].

און דער ספק — דער העדר תוקף האמונה (וועלכע נעמט דורך אַלע טיילן פון מענטשן בשווה) — איז „ראשית

---

55) בלק כד, כ.

56) וראה כלי יקר (שבהערה 5), צפע"נ עה"ת ס"פ בשלח — הקשר ביניהם מצד הענין דכפירה בהשגחה. ע"ש.

57) ראה יד, א.

58) האזינו לב, ט.

59) שבת קה, ב. וכפי' כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"מ קונטרסים ח"א לז, א. ובכ"מ) שהכוונה בזה ש„מסכים" גם על התומ"צ של האדם.

60) ל' הכתוב — תצא שם, טו.

61) שם, יג־יד. וראה בארוכה כלי יקר שם.

62) ולהעיר שעמלק יודע את רבונו ומכוין למרוד בו (ל' חז"ל — הובא בכ"מ בּוֹגֵעַ לעמלק (תו"א פג, סע"ד. סה"מ תקס"ב ע' קעא ואילך. דרמ"צ צה, א. ובכ"מ). וראה לקו"ש חכ"א ע' 193 הערה 38. וש"נ).

63) סה"מ תרע"ט ע' רצד. ועוד.

64) בשלח יז, ז. וראה פרש"י שם, ח.

גוים", דער שורש והתחלה פון אלע ענינים רעים.

און דעריבער, דורך דעם וואס מ'איז זהיר אין מדות ומשקלות — מ'האט נאר איין און איינציגע „איפה שלימה וצדק" פאר כל עניני האדם — ברענגט עס צו קיום כל התורה כולה, ובלשון הרמב"ם: וכל המקבל עליו מצות מדות ה"ז מודה ביציאת מצרים שהיא גרמה לכל הצוויין.

(משיחות ש"פ וישב תשמ"ו, פורים תשכ"ב)